

“Spred den gode nyhed, Islamisk Stat består”¹: En undersøgelse af Islamisk Stats forklaringer på Kalifatets fald

Nøgleord

Islamisk Stat, jihad, kalifat, religion og (kosmisk) konflikt

Resumé Den jihadistiske oprørsgruppe Islamisk Stat i Irak og Syrien forklarede og legitimerede gruppens militære fremgang fra 2011-2014 – der lagde grunden for proklamationen af et Islamisk kalifat i sommeren 2014 – med reference til guddommelig støtte og indgriben. I takt med jihadisternes gradvise militære kollaps fra 2015-2019 opstod der dermed også et behov for at begrunde, hvorfor man pludselig led nederlag: Var tilbagegangen en del af en guddommelig plan, eller var gruppen ikke længere blandt Guds udvalgte? Med udgangspunkt i Islamisk Stats arabisksprogede propagandalitteratur² undersøger denne artikel, hvilke religiøse (og ikke-religiøse) virkemidler og argumenter gruppen har brugt til at forklare og rationalisere den militære tilbagegang og kalifatets deroute. Artiklen bidrager således til litteraturen om og forståelsen af Islamisk Stat specifikt og jihadismen generelt. Derudover bidrager den til det bredere ekstremismeforskningsfelt i forståelsen af, hvordan (religiøse) ekstremistiske grupperinger overlever og tilpasser sig i modgang.

I marts 2019 publicerede den jihadistiske oprørsgruppe Islamisk Stat en todelt videoreportage med titlen “Betydningen af standhaftighed: Fra Baghuz (*ma‘ānī al-thabāt: min al-baghūz*)” (Islamisk Stat 2019a; Islamisk Stat 2019b). Netop Baghuz, en ellers støvet landsby på Eufratflodens østlige bred få kilometer fra den irakiske grænse, dannede scene for Islamisk Stats selvudråbte kalifats sidste slag. Her var resterne af kalifatets fodfolk og deres familier belejrede, klemmt inde mellem kurdiskledede militser støttet af den amerikanskledede koalition mod Islamisk Stat og – på flodens vestlige bred – syriske regimestyrker og deres støtter. Videoerne dokumenterede uden filter det fysiske kalifats³ endeligt:

¹ *absharū fa-inna al-dawla al-islāmiya bāqiya* (al-Adnani 2011).

² Af forskningsetiske hensyn refereres der i artiklens bibliografi udelukkende til forfattere og titler på Islamisk Stats taler (samt andet jihadistisk litteratur).

Bjarke Aae er Ph.d-studerende i Arabisk- og Islamstudier på Aarhus Universitet. Han forsker i global jihadisme med særligt fokus på Islamisk Stats affilerede grupper uden for Syrien og Irak.

et virvar af spredte betonruiner, telte, motorcykler, firehjulstrukne Toyotaer og ladvogne, skuttende kvinder og børn. Lemfældigt placerede grupper af bevæbnede mænd, der desperat forsøger at holde en usynlig fjende stangen, mens amerikanske droner og kampfly slår til med jævne mellemrum mod større forsamlinger af krigere. Dette var et dommedagsscenario, der lå langt fra Islamisk Stats forestilling om kalifatets skæbne, men som stadig – selv i nederlagets stund – indeholdt en værdifuld, propaganda-mæssig lektie: Kalifatets soldater stod standhaftigt fast.

Kalifatet var fem år forinden blevet udråbt fra prædikestolen i Mosuls centrale Nur-moske af Islamisk Stats leder, irakeren Ibrahim al-Badri (Abu Bakr al-Baghdadi). Dette skete i en stemning af eksalteret opstemthed over en række store militære sejre, der kulminerede med Islamisk Stats overtagelse af netop Mosul, Iraks andenstørste by, i juni 2014. At denne bedrift blev opnået af maksimalt nogle få tusinde krigere, der drev den numerisk set langt overlegne irakiske hær på flugt, bidrog blot til indtrykket af, at Gud stod på jihadisternes side. Al-Baghdadi forsøgte i sin fredagsbønstale at tøjle og operationalisere denne stemning:

Åh, Islamisk Stats soldater, bliv ikke forbløffede over jeres fjenders store antal, for Gud er med jer. Jeg frygter ikke for jeres fjenders antal eller jeres armod og fattigdom, for Gud (den ophøjede) har lovet jeres profet, fred være med ham, at I ikke vil blive udslettede af hungersnød, og at jeres fjender ikke vil besejre jer og krænke jeres land (Abu Bakr al-Baghdadi 2014a).⁴

Det var altså en hel central del af Islamisk Stats fortælling om kalifatets etablering samt påbud til den muslimske *umma* (nation) om at emigrere (gøre *hijra*) hertil, at projektet havde opnået Guds velsignelse.

Islamisk Stats kritikere havde netop advaret mod dette scenarie: En præmatur etablering af et kalifat, som i deres øjne nødvendigvis ville lide nederlag uden bred folkelig støtte, risikerede at diskreditere den jihadistiske bevægelse og sætte jihadisternes postkoloniale statsdannelsesprojekt lysår tilbage. Og således skete det, foranlediget af Islamisk Stats radikal-religiøse chauvinisme og ophøjede tro på, at de repræsenterede Guds "sejrende sekt" (*al-tā'ifa al-mansūra*),⁵ at kalifatet gik i flerfrontskrig med hele verden – og tabte. Og hvor gruppens store sejre

3 En noget aparte anakronisme, der i dette tilfælde kun kan lade sig gøre i en digital tidsalder, hvor der tilsyneladende også eksisterer et "digitalt kalifat".

4 Alle artiklens oversættelser er forfatterens egne. Korancitater er taget fra Ellen Wulffs koranoversættelse (Wulff 2006).

5 Guds udvalgte sekt, for hvem den endelige sejr er prædestineret (en central jihadistisk doktrin baseret på en autoritativ hadith; Sahih Muslim, bog 33, hadith 249).

i 2014-2015, i tilhængernes øjne, nødvendigvis afspejlede Guds anerkendelse af projektet, måtte det gradvise nederlag fra 2015-2019 ligeledes passes ind i en religiøs forklaringsmodel.

Det er netop denne forklaringsmodel, denne artikel fokuserer på. Islamisk Stats monopolisering af retten til at repræsentere Guds vilje på jorden, særligt gennem etableringen af kalifatet, skabte helt naturligt en sårbar flanke: Hvis Gud sanktionerede projektet, hvordan forklarer man så nederlaget? Forventeligt ville dette tinfald betyde den fuldstændige diskreditering af bevægelsen, et signifikant fald i operativt momentum samt et frafald af Islamisk Stats mange tilknyttede grupper uden for Syrien og Irak. Dette er dog kun delvist sket: I gruppens oprindelige områder i Syrien og Irak er Islamisk Stat stadig til stede, dog i begrænset omfang; antallet af terrorangreb i og uden for Vesten er faldet markant siden disse toppede i 2015, om end sympatisører til stadighed planlægger – og i begrænset omfang udfører – angreb. Til gengæld lader det ikke til, at Islamisk Stats vigtige symbolsk og ideologisk rolle som global jihadistisk magtpol har lidt større skade, selvom dens praktiske evne til at understøtte det internationale netværk i 2021 er begrænset. I de seneste år har man tilmed set en stigning i grupper i Afrika og Sydøstasien, der adopterer Islamisk Stats "brand" og kæmper (lokale kampe) i dens navn, senest i Mozambique (Hamming 2021).

Hvordan forklarer Islamisk Stat med deres egne ord, at det guds-sanktionerede kalifat blev besejret? Hvilke kommunikative strategier bruger gruppen til at bortforklare nederlag? Og hvad fortæller det os om jihadistiske grupper – og jihadistisk ideologi – evne til at forblive relevant på trods af tilbagegang?

Hvordan overlever man "den Profetiske Skuffelse"?

Den eksisterende litteratur om både ekstremisme og jihadisme fokuserer, ikke overraskende, mestendels på, hvordan sådanne ideer fødes, inspirerer og mobiliserer. Det er forståeligt; radikale ideologier skræmmer og fascinerer og kalder på forklaring og analyse. Ude af rampelyset går de hurtigt i glemmebogen. Det er dog ikke mindre vigtigt at forstå, hvordan og hvorfor ekstreme ideologier dør ud og forsvinder, eller hvordan de, som i nær-

6 En term, der beskriver grupper/kulter, der ofte befinder sig inden for rammerne af etablerede religioner, men ofte i deres periferi, eller endog i skarp modstand mod religionens etablerede dogmer. De er ofte karakteriserede ved at tilbyde innovative, ofte radikale, religiøse "løsninger" på specifikt moderne problemstillinger (Britannica, <https://www.britannica.com/topic/new-religious-movement>).

værende analyse, i nederlagets stund alligevel forbliver relevante og legitime i nogens øjne.

Dette emne har modtaget betragteligt mindre fokus i forskningslitteraturen. Den canadiske religionssociolog Lorne Dawson kommer måske spørgsmålet nærmest i sine studier af, hvordan dommedagskulturer overlever fejlslagne profetier. Dawson, der kategoriserer Islamisk Stat som en "nyreligiøs bevægelse",⁶ skriver, at langt de fleste millenaristiske organisationer og kulturer overlever, at deres profetier slår fejl. Dette skyldes ifølge Dawson, at hyperengagerede personer – som normalt udgør en stor del af medlemsskaren i grupper som Islamisk Stat (Dawson 2018) – har en øget tendens til at "harmonisere" og rationalisere den dissonans mellem forventning og virkelighed, der opstår, når en profeti slår fejl, frem for at bortkaste eller redigere et givet synspunkt (Dawson 2012). Såfremt sociale og identitetsmæssige faktorer spiller en stor rolle i engagementet i en bevægelse, vil man ligeledes "lettere" kunne se igennem fingre med tilfælde af dissonans (ibid.). Derudover udpeges to forhold, som er relevante at inddrage inden for rammerne af denne artikel:

Først og fremmest mener Dawson, at jo mere omhyggelig og etableret en gruppes egen "idéhistorie" er, desto større er sandsynligheden for, at den kan bibeholde troværdighed, selv om dens "profetier" slår fejl. Her kan Islamisk Stat følgerigt drage fordel af at kunne trække på islamisk histories rige bagkatalog af rationaliseringer, historiske fortilfælde og behændige analogier (Dawson 2018).

For det andet mener Dawson, at "karismatiske" lederes effektive svarberedskab spiller en helt central rolle i at bortforklare nederlag. Deres kommunikation kan give gruppens følgere argumentative "redskaber", der kan hjælpe dem til at rationalisere og relativisere ellers åbenlyse "profetiske skuffelser" (Dawson 2012).

Denne artikel vil derfor forsøge at vise, hvordan gruppens karismatiske ledere siden 2006 har formuleret og udviklet en autoritativ "idéhistorie", som mere eller mindre skønsomt blander nutidig konflikt med tidlig islamisk historie og islamisk middelalderteologi, og hvordan denne idéhistorie er blevet brugt til både at legitimere sejre og bortforklare nederlag og modgang.

Undersøgelsens kilder og struktur

Siden etableringen af Islamisk Stat i Irak i 2006 har gruppen bygget sin formelle kommunikation op omkring to figurer: lederen, der ligesom Islams anden kalif, Umar (d. 634), fik æresbetegnelsen "de troendes leder" (*amīr al-mu'minīn*), og den officielle talsmand, der i Islamisk Stat-regi traditionelt har været en særdeles indflydelsesrig post. Islamisk Stats – indtil 2021 – tre ledere (inklusive to selvudnævnte kaliffer) og fire talsmænd har i løbet af de sidste 15 år, og gennem deres i alt 85 officielle taler, udadtil tegnet gruppens overordnede ideologi og strategi. Kildematerialet til denne artikel består netop af det samlede korpus af officielle taler fra 2006 og frem til i dag, med særligt fokus på perioden efter kalifatets oprettelse i juli 2014. Talerne er blevet udgivet og spredt på internettet gennemsnitligt hver anden måned siden 2006 af Al-Furqan Mediefonden (*mu'assat al-furqān al-ilāmiyya*) – Islamisk Stats svar på Kominform – og særligt i de senere år er annonceringen og udgivelsen af talerne blevet mere professionaliserede og højtiddiggjorte. Talerne, ligesom Islamisk Stats øvrige propagandamateriale, henvender sig i udgangspunktet til gruppens egne følgere, men indeholder også talrige "henvendelser" med opfordringer, trusler og hån til og mod fjender såvel som muslimer generelt.

De fleste akademiske analyser af Islamisk Stats medieunivers tager udgangspunkt i gruppens engelsksprogede propagandamagasiner (*Dabiq* og *Rūmiyya*), mens dyberegående analyser af talerne (og andet arabisksproget propaganda) er mere sjældne. På dette område har forskere de seneste år bragt betydelig indsigt om Islamisk Stats sofistikerede medieapparat (Zelin 2015; Winter 2017), om historisk kontinuitet i Islamisk Stats officielle narrativ (Ingram, Whiteside & Winter 2020) samt om eskatologiske aspekter af propagandaen (Ostránský 2019). Et nyligt studie fra Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS) anlægger et fokus tilsvarende denne artikel, men baseret på Islamisk Stats ugentlige, arabisksprogede nyhedsbrev, *al-nabā* (Karacan 2020).

Artiklen indeholder to overordnede dele: Første del fungerer som en art historisk baggrundstæppe, der gennemgår Islamisk Stats historie fra "statens" grundlæggelse i 2006 i midten af den irakiske borgerkrig og frem til oprettelsen af et kalifat i 2014. Her vil der være særligt fokus på de religiøse argumenter, der blev fremført i oprettelsen af en islamisk stat, samt på, hvordan grup-

pen efterfølgende har forholdt sig til sin næsten totale udslettelse fra 2007 til 2010. Anden del af artiklen koncentrerer sig indledningsvist om de religiøse argumenter, der blev fremført i oprettelsen af et kalifat (i 2014); efterfølgende kigger den på de forklaringsmodeller, Islamisk Stat har brugt i sin propagandaproduktion for at forklare nederlaget med særligt fokus på perioden fra 2015 og frem.

Resultater og en note om analytisk forsigtighed

Jihadismeforskeren Cole Bunzel peger på to grundlæggende forklaringer på Islamisk Stats nederlag: (A) at nederlaget er en guddommelig test, hvilket er den officielle linje, som er blevet præsenteret i officielle taler såvel som i al-nabā; og (B) at nederlag er en guddommelig straf som følge af korrupsion (*fasād*) internt i Islamisk Stats rækker, hvilket er et argument, vi primært kender fra den såkaldte "dissidenslitteratur" (Bunzel 2019).⁷ Denne artikel bygger videre på og udvider Bunzels analyser af Islamisk Stats officielle propagandalinje.

Artiklen fremhæver fire overordnede diskursive strategier, som Islamisk Stat har brugt til at forklare kalifatets nederlag efter 2014: (A) understregelsen af individets rolle i kalifatets fald; (B) omfanget af komplottet og konspirationen mod Islamisk Stat; (C) nederlag er en prøvelse-argumentet, samt (D) kalifatet har nu bredt sig til alle verdenshjørner og kan derfor ikke besejres på én slagmark (internationalisering). Det er disse strategier, der danner fundamentet i Islamisk Stats særegne idéhistorie, og som i samspil med gruppens nyere historik bruges til at understrege kalifatets fortsatte autoritet og relevans.

Som også Bunzel pointerer, er det særdeles relevant at påpege, at der blandt Islamisk Stats ledere og medlemmer findes mere nøgterne analyser af årsagerne til kalifatets fald. Disse har i tidens løb rangeret fra de mere lavpraktiske (en kritisk intern analyse fra 2009 begræd den faldende moral blandt selvmordskrigere, der alt for langsomt blev bragt frem til fronten⁸) over det strategiske (en kritik af korrupsion i kalifatets egne rækker, doktrinær slendrian samt uretmæssige henrettelser; Qardash 2020) til de mere åbenlyse (en kritik af selve beslutningen om at erklære krig mod hele verden; al-Tamimi 2018). Udbredelsen af den slags kritik minder os samtidig om, at selvom Islamisk Stat i sin propaganda kraftigt refererer til en eskatologisk tradition,

7 Dissidenslitteraturen dækker over forskellige interviews, vidnesbyrd og publikationer forfattet af tidligere medlemmer af Islamisk Stat. De anlægger som oftest en kritisk vinkel på gruppens forløb efter 2014.

8 Denne anonyme tekst fra 2009 går også under navnet "Fallujah Memorandummet". Dens oprindelige titel er "Strategisk plan for at forstærke den Islamiske Stats politiske position" (khitta istrātidjiya li-ta'zīz al-mawqif al-siyāsi li-dawlat al-'irāq al-islāmiya) (Ingram et al. 2020, 108-116).

er det forkert udelukkende at stemple Islamisk Stat som en "dommedagskult", hvis strategi er direkte dikteret af islamiske profetier. Gruppens begrebsverden er mættet med religiøse referencer, men dens umiddelbare operative rum er politisk (se fx Thurston 2020). Dens ledes verdenssyn er grundlæggende konspiratorisk, men indeholder samtidig både udbredte og stedvist plausible strategiske analyser. Dens løsningsmodeller er radikale og brutale, men de besidder ofte en skarpsindig evne til at pointere politiske elitors hykleri og egenrådige udnyttelse af muslimer. Ligeledes findes der i Islamisk Stats persongalleri både dem, der lod religiøse sensibiliteter tage overhånd (Fishman 2015), og dem, der lod strategiske hensyn overtrumfe de doktrinære.⁹

"Etableringen af religionen og staten (*iqāmat al-dīn wa al-dawla*)"

Udgangspunktet for denne artikel er etableringen af en islamisk stat i Irak" (*dawlat al-irāq al-islāmiya*) i oktober 2006, tre år efter den amerikanske invasion af Irak i 2003. Den formative periode for organisationen af samme navn, Islamisk Stat, forbindes ofte med den jordanske jihadist Abu Musab al-Zarqawi. Han blev som leder af den jihadistiske organisation al-Qaeda i Irak (efter 2004) gradvist den mest dominerende skikkelse i den irakiske jihadfront, der kæmpede mod de amerikanske besætttere og Iraks nye shiadominerede regering. Frugterne af al-Zarqawis arbejde blev dog først høstet efter hans død i juni 2006; kort forinden havde al-Zarqawi foranlediget en sammensmeltning af en række irakiske og udenlandskdominerede jihadistgrupper i en ny koalition ("mudjahidinernes shura-råd"), der havde til formål at arbejde hen mod en etablering af en islamisk stat i Irak.

Således annoncerede man i oktober 2006 den Islamiske Stat i Irak under ledelse af Abu Umar al-Baghdadi. Dens formål var, ifølge gruppens nye leder, at samle de grupper, der bekæmpede amerikanerne og shiaerne i Irak – ikke i konsensuspræget forening, men om "Allahs reb" (*habal Allāh*) på den religiøst legitime vej. Dermed kunne fraktionernes fase (*marhalat al-fasā'il*) komme til en ende (Abu Umar al-Baghdadi 2006). Motivationen bag etableringen af staten blev af statens første talsmand, egypteren Abu Hamzah al-Muhajir, fremlagt som en naturlig forlængelse af jihadisternes tiltagende dominans på den iraki-

9 Her kan eksempelvis refereres en historie fra en Islamisk Stat-dissident, der forsøgte at få Islamisk Stats talsmand, Abu Mohammad al-Adnani, i tale om spørgsmål vedrørende interne doktrinære splittelser. Al-Adnani affejede angiveligt dissidenten med følgende ord: "The fronts take precedence over these matters you speak of. Go see how your brothers are sacrificing their lives for the sake of Allah while you discuss these matters. I don't have time to talk to discuss these issues with stupid people (MEMRI 2018)."

ske slagmark. "Ydmygelsen" af de amerikanske besættere samt det forhold, at jihadisterne påstod at kontrollere en stor del af Iraks territorium, gjorde det til en religiøs pligt at etablere en administrativ struktur til at varetage muslimernes interesser (al-Muhajir 2006).

To mere jordnære faktorer forklarer dog bedre timingen bag etableringen af en islamisk stat. For det første advokerede andre rivaliserende sunnifraktioner for at oprette et føderalt Sunnistan under ledelse af lokale sunnitiske magthavere og stammeledere på samme tidspunkt. Dette repræsenterede en eksistentiel trussel mod Islamisk Stats egne territorielle ambitioner, og derfor var etableringen af en jihadistisk stat i 2006 et direkte modsvar mod det sunnitiske løsrivelsesprojekt. Islamisk Stats talsmand lagde på dette tidspunkt ikke skjul på, at den islamiske stat også havde en realpolitisk dimension: "kurderne har et projekt, *al-rāfidha*¹⁰ har et projekt, den islamiske stat er sunniernes projekt" (Abu Hamzah al-Muhajir 2008a).

For det andet faldt etableringen af den islamiske stat sammen med kulminationen af de interne stridigheder, der siden starten af Irakkrigen havde plaget forholdet mellem jihadisterne og de mere nationalistisk sindede oprørsgrupper samt lokale sunnistammer i Iraks vest- og nordlige provinser (den såkaldte *sahwa*-bevægelse¹¹). Selvom disse grupper i starten kæmpede på samme side mod amerikanerne og den irakiske regering, blev deres interne forhold i stigende grad præget af jihadisternes ufravigelige insisteren på deres religiøse overlegenhed og deres jihads "forrang" og ophøjede legitimitet. Dette udmøntede sig, særligt efter 2005, i åben konflikt mellem partnere, og særligt stammerne begyndte i stigende grad at søge hjælp i fjendens lejr, hos amerikanerne. Alt i alt var der, med andre ord, grundlæggende tvivl om den islamiske stats gyldighed, udbredelse, legitimitet og befolkningsmæssige støtte, og staten havde derfor fra begyndelsen akut behov for livgivende religiøs legitimitet for at blive taget seriøst.

Derfor blev der fra starten indlejret en helt logisk præcedens for at finde legitimitet og spejle "projektet" i islams tidlige historie og profeten Muhammads eksempel. Staten, der nu blev etableret, var således baseret på den profetiske model (*al-manhaj al-nabawī*), og gruppen brugte meget tid på at fremhæve adskillige paralleller, der understregede både styrker og svagheder. Dog var det, paradoksalt nok, den profetiske stats svagheder og usandsynlige vilkår, man havde behov for at fremhæve mest ty-

10 Nedsættende betegnelse for shiamuslimer, der betoner, at de nægtede (*rafadha*) de to første kaliffers (Abu Bakr og Umar) autoritet som profeten Muhammads efterfølgere, da Muhammads nevø Ali, i deres optik, var den retmæssige arvtager (for en grundig gennemgang af baggrunden for Islamisk Stats antishiiisme, se Kazimi 2006).

11 Begrebet *sahwa* (vækkelse) – som har langt bredere konnotationer i den moderne islamiske idehistorie – er efterfølgende blevet en integreret del af både Islamisk Stats og jihadistisk jargon og bruges til at beskrive lokale sunnigrupper, der kæmper mod jihadisterne (for en uddybning af *sahwa*-fænomenets moderne brug, se fx Lacroix, 2011).

deligt for netop at fremhæve den Islamiske stat i Iraks bedrifter. Således etablerede Muhammed en islamisk stat i Medina i 622 i "hjertet af ørkenen, hvor der hverken var ressourcer eller vand eller noget andet end det, Gud gav dem" (Abu Umar al-Baghdadi 2007). Dette skete (ligesom for Islamisk Stat i Irak) på trods af modstand fra en "flergudsdyrkende alliance" (*tahāluf al-mushrikīn*), og på trods af få tilgængelige ressourcer var denne stat alligevel i stand til at "værne om muslimernes rettigheder" (Jabouri 2006). Det blev understreget, at den nye islamiske stat i Irak dækkede et område tilsvarende den "første medinensiske stat" (ibid.). Ligeledes talte profetens følgere ved hans ankomst i Medina "ikke flere end 70", hvilket måtte betyde, at den nye islamiske stat var i en langt mere gunstig position med dens tusindvis af krigere (al-Tamimi 2007).

"Det første nederlag (*al-khasāra al-ūwla*)" (2007-2010)

I jihadisternes øjne var 2006 kulminationen på tre års uafbrudt fremgang for den irakiske jihadfront i konfrontationen med den "jødiske korsridder-koalition" under amerikansk ledelse. Imod denne fjende, "rejste Islams mænd og ummaens unge sig til forsvar af religionen i fast tro om, at Allah vil give dem sejr, som han gav det til deres forfædre, *al-sahāba* (profetens samtidige)" (Hamzah al-Muhajir 2009).

De næste tre år skulle dog vise, at selvom al-Zarqawi havde formået at forene de jihadistiske kræfter i Irak, så var mindre radikale kræfter blandt Iraks sunnimuslimer helt grundlæggende imod Islamisk Stats vision for Iraks fremtid. Som nævnt tvang Islamisk Stats hovmodige herskersyge deres tidligere allierede i armene på amerikanerne, der i fællesskab gradvist decimerede Islamisk Stat. Perioden fra 2007 til 2010 – det år, hvor amerikanerne fik ramt på talsmanden al-Muhajir og Abu Omar al-Baghdadi – repræsenterede således Islamisk Stats første store nederlag.

På det strategiske plan stod det klart for jihadisternes, hvad der var gået galt: Amerikanerne havde, med feje kneb, mobiliseret de irakiske sunnistammer mod Islamisk Stat og havde dermed skabt en fjende i dens midte. Dette "forræderi" satte dybe spor i organisationens kollektive hukommelse, og netop svækkelsen og pacificeringen af rivaliserende grupperinger i Irak blev fra 2010 og frem kernen i gruppens comeback-strategi. Der var

dog et naturligt behov for at give religiøse forklaringer på nederlaget.

Først og fremmest var parallellen til den første "profetiske stat", i nederlagets stund, åbenlys for Abu Hamzah al-Muhajir: "Vi vil gerne vide, om den første profetiske stat var stærk og solid, da den blev etableret, om den ikke blev rystet af vinden, og om den ikke forfaldt til *al-fitn* (inflight), om ikke hjertet sad i hal-sen, og de gjorde sig (tvivlende) tanker om Allah?" (Abu Hamzah al-Muhajir 2008b). Også paralleller til de forskellige slag, som profeten deltog i, i kampene mod Quraysh-stammen i Mekka, var talrige. Al-Muhajir fandt således også trøst i Muhammads hæres svage position og deres afhængighed af guddommeligt indgrebet på de troendes side: "Og var de profetiske hære mangfoldige i antal og udstyr? Eller var de – som Allah beskriver (Og Gud gav jer sejren ved Badr, hvor I var underlegne¹²) – få i antal, med udslidt udstyr og underlagt dårlige levevilkår?" (Abu Hamzah al-Muhajir 2008B).

I andre tilfælde forfaldt man til ren og skær relativisering. Således var "kampen mellem engudsdyrkerne (*muwahidīn*) og de vantro oprindeligt og i sin essens en kamp om tro/doktrin ('*aqīda*)" (Abu Hamzah al-Muhajir 2008c). Dette betød, med andre ord, at:

Fjendskabet over for den oprindelige vantro (de kristne) eller den frafaldne (fra islam) har, for den engudsdyrkende mudjāhid, aldrig at gøre med et økonomisk eller politisk motiv. Vi kæmper ikke mod korsridderbesættelsen eller den arabiske frafaldne om territorium, men for at udbrede Guds ord på jorden" (ibid.).

Det territorium, som Islamisk Stat så hårdt havde kæmpet for at opnå, og så flittigt havde forsøgt at give legitimitet, var altså – måtte man forstå – ikke det væsentligste stridspunkt.

I ét af mange senere tilbageblik beskrev Islamisk Stats anden leder og senere kalif, Abu Bakr al-Baghdadi, denne periode som den islamiske stats første test fra Gud. Mod alle odds, og konfronteret af "korsridder, magi¹³, zionist-alliancen", var man gået fra sejr til sejr og havde etableret en Islamisk Stat. Fordi Gud anerkendte jihadisternes indledningsvist "svage position" (i 2003), da "forstærkede (han) vores position uden egentlig prøvelse (*fa-makkana lana min ghayr ibtilā' ḥaqīqī*)" (Abu Bakr al-Baghdadi 2012). Efter staten blev etableret, vendte situationen dog, og dernæst "kom sædvanen med stridigheder og prøvelser (*sunnat al-fitna wa al-tamḥīs*)" (ibid.).

12 Koranen sura 3:123 (Ellen Wulffs oversættelse).

13 En nedsættende betegnelse for særligt iranske shiamuslimer, der betoner Irans zoroastriske ophav og dermed antyder, at iranske shiamuslimer holder fast i førislamiske overbevisninger.

Skabelonen til at forklare kalifatets fald i 2019 lå altså klar allerede ti år tidligere. Den islamiske stat fulgte det profetiske forbillede – på godt og ondt: Dens sejre var manifestationer af Guds billigelse, og dens nederlag var prøvelser fra Gud. Ved etableringen af en islamisk stat i Irak i 2006 tillagde man den legitimitet i sammenligning med profetens stat i Medina; og da staten efterfølgende blev decimeret, afspejlede dette ligeledes de strabadser, profetens og hans samtidige måtte gennemgå. Derudover lå selv-mytilogiseringen af Islamisk Stats kamp som en konstant understrøm; en kosmisk kamp mellem det gode og det onde, mellem Gud og djævelen, mellem "engudsdyrkerne" og "korsridder-magi-zionist-konspirationen", som nødvendigvis måtte ende i succes for det "sejrende parti", uagtet hvilken vej krigslykken vendte på dette eller hint tidspunkt (Ostránský 2019).

"Etableringen af Kalifatet (*iqāma al-khilāfa*)" (2010-2014)

I 2010 dræbte amerikanerne som nævnt Islamisk Stats to ledere, talsmanden Abu Hamzah al-Muhajir og gruppens nominelle leder Abu Omar al-Baghdadi. Efter en større lederskabsrokade blev Abu Bakr al-Baghdadi udnævnt som leder for det, der nødvendigvis må betegnes som en energisk og ambitiøs gruppe, mestendels irakiske, jihadistveteraner. Efter nedgangsperioden mod slutningen af 00'erne faldt denne interne revitalisering sammen med en række udviklinger, der skulle vise sig at bane vejen for jihadisternes comeback. Amerikanerne forlod Irak i 2011 under Barack Obama og overlod dermed kampen mod resterne af Islamisk Stat til de irakiske sikkerhedsstyrker. Samtidig forsvandt den amerikanske støtte til sahwa-bevægelsen, der på dette tidspunkt, på ryggen af kampen mod Islamisk Stat, havde etableret en relativt slagkraftig politisk sunnikoalition. I Bagdad, og særligt hos den notorisk paranoide shiitiske premierminister Nouri al-Maliki, blev både den ekstremistiske Islamisk Stat såvel som et føderalt irakisk Sunnistan, som sahwa-bevægelsen blev set som bannerfører for, anset som en ensartet trussel (Dodge 2012). Malikis forsøg på at begrænse denne trussel førte derfor i perioden fra 2012 til 2014 til et gradvist politisk sammenbrud, der i slutningen af 2013 og starten af 2014 reelt set udviklede sig til borgerkrigs-lignende tilstande i det nordlige og vestlige Irak (Sowell 2014). På den anden side af

grænsen, i Syrien, havde Islamisk Stat i mellemtiden udnyttet udbruddet af den syriske borgerkrig i 2011 og det deraf følgende magtvakuum, der opstod i det nordlige og østlige Syrien, som strategisk platform til at forberede comebacket i Irak. Revitaliseret af den syriske borgerkrig, og på ryggen af en langt bredere, folkelig opstand i Iraks sunnidominerede provinser rettet mod al-Malikis sekteriske politikker, begyndte Islamisk Stat således i starten af 2014 åbent at operere og kontrollere terræn i Irak. Dette kulminerede i juni 2014 med overtagelsen af Mosul og, godt tre uger senere, annonceringen af et kalifat (al-Adnani, 2014a).

Ligesom tilfældet var ved oprettelsen af den islamiske stat i 2006, var der nogenlunde strategisk fornuft bag oprettelsen af kalifatet. I bredere jihadistiske kredse så man behov for at underbygge gruppens religiøse (og dermed politiske) legitimitet. Denne artikel levner ikke tilstrækkelig plads til at redegøre tilfredsstillende for Islamisk Stats indtog i den syriske konflikt og de vidtforregnede konsekvenser, det havde for hele den globale jihadistbevægelse (se i den sammenhæng fx Byman 2015; Mendelsohn 2019). Her er det tilstrækkeligt at pointere, at der i 2013 opstod en strategisk uoverensstemmelse mellem Islamisk Stat og al-Qaeda, som indtil da var jihadistbevægelsens ubestridte bannerfører. Uoverensstemmelsen udsprang af Islamisk Stats afvisning af al-Qaedas påbud om at adskille den syriske og den irakiske jihadfront, som dermed banede vejen for Islamisk Stats endelige indtog i den syriske konflikt og, efter midten af 2014, gruppens kontrol over store dele af det østlige Syrien. Konflikten, der ellers umiddelbart var strategisk i sin natur, fik hurtigt – som tilfældet ofte er i jihadistiske kredse – doktrinære, juridiske og ideologiske associationer. Det var i denne sammenhæng, som valuta i et pengespil om religiøs autoritet, at kalifatet var Islamisk Stats trumfkort.

Derfor havde både Abu Bakr al-Baghdadi og gruppens ikoniske talsmand fra 2010-2016, Abu Muhammad al-Adnani,¹⁴ en stor opgave i at give en troværdig forklaring på, og retfærdiggøre, etableringen af et kalifat i genkendelige religiøse termer.

14 Al-Adnani var med afstand – ifølge denne forfatter – Islamisk Stats største retoriske begavelse; en begavelse, han bl.a. brugte til at levere nogle af Islamisk Stats mest militante og voldsopfordrende taler.
15 Koranen sura 24:55 (Ellen Wulffs oversættelse).

Guds løfte (wa 'ad Allāh)

En helt central jihadistisk doktrin, der i denne sammenhæng blev bragt i spil, drejer sig om jihadisternes fundamentale tro på, at deres sejr er prædestineret af Gud gennem det løfte

(wa‘ad,) som Gud har givet i Koranen, fx: "Gud har lovet dem af jer, der tror og gør gode gerninger, at gøre dem til efterfølgere på jorden, ligesom Han gjorde dem, der levede før dem, til efterfølgere".¹⁵ Netop dette vers indledte al-Adnanis tale i slutningen af juni 2014, der (uofficielt) annoncerede kalifatet. For al-Adnani var Guds løfte netop at gøre de sande muslimer til arvtagere (*mustakhlafūn*) af Guds autoritet på jorden: "denne succession er formålet, med hvilken Gud sendte sine budbringere og åbenbarede sine skrifter, og for hvilken jihadens sværd blev trukket". Således sendte Gud sin sidste profet til araberne, "da de var i uvidenhedens dyb og et blindede mørke" og gjorde dem, gennem islam, til "konger og herrer over jorden". Dén gud, der gav profetens umma sejren den dag, var, ifølge al-Adnani, "den samme gud, som giver os sejren i dag". Islamisk Stat havde med sine spektakulære sejre vækket den sovende umma, der i generationer "... druknede i vanærens have og ammede med ydmygelsens mælk" (Adnani 2014a). Den tid var nu forbi, mente talsmanden:

Jihadens sol er stået op. Triumfen dukker frem i horisonten. Tegnene på sejren har vist sig. Her flagrer Islamisk Stats flag, monoteismens (tawhīds) flag. Dens skygge dækker landet fra Aleppo til Diyala¹⁶. Under det er tyranneres (tawaghīts) mure jævned, deres flag er faldet, og deres grænser er tilintetgjorte (ibid.).

Da man nu havde opfyldt alle Guds betingelser for "istikhlāf", manglede der således kun én ting: opfyldelsen af den "glemte pligt" (*wādjib munsayya*) – genoprettelsen af kalifatet. Og netop fordi Islamisk Stat "besad alle bestanddelene for et kalifat", måtte man forstå, mente al-Adnani, at muslimerne slet og ret "ville være syndige, hvis de ikke etablerede det" (ibid.).

"Det Andet Nederlag (*al-khasāra al-thāniya*)" (2018-)

Islamisk Stat virkede som en ustoppelig kraft den sommer i 2014, hvor gruppens omfang i Syrien og Irak nåede sit klimaks. Dog stod det allerede i begyndelsen af 2015 klart, at det var et spørgsmål om tid, før kalifatet ville briste under presset fra den flerfrontskrig, som gruppen havde kastet sig ud i. Islamisk Stats mest prominente stemme, al-Adnani, blev dræbt i august 2016,

16 Aleppo er Syriens andenstørste by beliggende i landets nordvestlige hjørne, mens Diyala er en provins i Iraks østlige del mod grænsen til Iran.

mens kaliffen selv blev dræbt i oktober 2019. Gruppens territoriale besiddelser toppede i slutningen af 2014, og over de næste fire år skrumpede kalifatet gradvist som en logisk konsekvens af det overvældende militære pres. Med tabene af Islamisk Stats syriske og irakiske hovedbyer (Raqqqa og Mosul) i 2017 blev de resterende jihadistister (særligt de fremmekrigere, som ikke naturligt kunne søge tilflugt blandt lokale i Syrien og Irak) presset sammen i Baghuz-området på grænsen mellem Irak og Syrien, hvor de til sidst blev nedkæmpet eller tilbageholdt i marts 2019.

Islamisk Stats andet nederlag i 2019 krævede mere komplekse forklaringer end det første. Ved oprettelsen af en islamisk stat i 2006 var der en (delvist erkendt) tvivl om omfanget af *tamkīn* (det territorium, man påstod at kontrollere), hvilket gjorde det lettere at bortforklare modgangen. I gruppens følgerskare lod den monumentale succes i 2014 til gengæld ikke megen tvivl tilbage om, at Gud direkte havde begunstiget mudjahidinerne i Irak og Syrien. Man havde således, som blandt andet al-Qaeda havde advaret imod, sat alt på ét bræt – og tabt – og måtte nu løfte den byrde, det var at redde ansigt og forklare sig.

I den første officielle udtalelse efter Baghuz var det netop en eftertænksom Abu Bakr al-Baghdadi, der kiggede tilbage på kampen mod Guds fjender: "I virkeligheden er islams og dens folks kamp mod korset og dets folk en ... lang kamp" (al-Baghdadi 2019). I artiklens sidste del rettes fokus mod de diskursive¹⁷ strategier, Islamisk Stat siden starten af 2015 begyndte at implementere i deres officielle taler for at imødekomme gruppens tiltagende nederlag. Af de forskellige virkemidler var nogle mere subtile end andre. I den mere ligefremme kategori finder vi fx al-Adnanis påmindelse fra midten af 2015 om, at:

Gud den almægtige ikke har givet lovning om, at mudjahidinerne skal vinde hver gang, men at ifølge Guds velsignede og ophøjede sunna (sædvane), så veksler gode og dårlige dage, lige så vel som at krig har sine op- og nedture. Så mudjahidinerne vil måske tabe et slag her eller der, ulykke vil ramme dem, så de taber byer eller områder, men de vil aldrig blive besejret! (Adnani 2014b).

¹⁷ For en nyttig gennemgang af en diskursanalytisk tilgang til jihadisme se Brookes & McEnery 2020.

Overordnede strategier til at imødekomme nederlag og modgang

De følgende afsnit fremhæver og forklarer de fire overordnede strategier, som Islamisk Stat anvendte efter 2015, til at imødekomme nederlag og modgang: 1) understregelsen af individets rolle i kalifatets fald, 2) fremhævelsen af omfanget af konspirationen mod kalifatet, 3) nederlag som en prædetermineret prøvelse fra Gud og 4) internationalisering som kompensation for nederlaget i Syrien og Irak.

Individets rolle i Kalifatets fald

Den første strategi, som jeg her kalder "individets rolle i kalifatets fald", har tre dimensioner: For det første betød dét, at kalifatets succes afspejlede jihadisternes individuelle (høje) tro, at kalifatets fiasko var et udtryk for "forkert" eller "afvigende" tro. Her blev ansvaret for nederlaget altså til dels skubbet over på kalifatets undersætter og deres svigtende tro. For det andet blev det i stigende grad betonet, at jihad er en individuel pligt for muslimer uafhængigt af krigslykken; og sidst, men bestemt ikke mindst, mindede man om, at et egentligt nederlag slet ikke findes, fordi den yderste konsekvens af nederlaget – død og martyrdom – i virkeligheden er en (individuel) sejr.

I den officielle kommunikation stod det klart, at jihadisternes individuelle hengivenhed til både Gud og kalifatet var tæt forbundet med muligheden for at realisere Guds løfte (wa'ad Allāh). Få måneder efter kalifatet blev udråbt, mindede al-Adnani således jihadistene om, at "hvis I vinder, så dediker sejren til Gud alene. Og hvis I fejler, da skyd skylden på jer selv og jeres synder. Og angrib fjenden igen, efter I har bedt Gud om tilgivelse og angret" (al-Adnani 2014b). Mod slutningen af 2015, og konfronteret med modgang på stort set alle fronter, opfordrede samme al-Adnani Islamisk Stats soldater til ikke at frygte for kalifatet, "for Gud den almægtige passer på det og gør dem, der etablerer det, egnede. Frygt blot for jeres sjæl, tag vare på den, føl anger (*tawbū*), og vend tilbage til jeres herre (*wa awbū li-rabikum*)" (al-Adnani 2015). Og kort efter irakiske styrker støttet af den internationale koalition havde påbegyndt generobringen af Mosul, i oktober 2016, mindede Abu Bakr al-Baghdadi jihadistene om, at "Gud den almægtige har be-

nyttet jer og gjort jer til arvinger for at se, hvordan I optræder. Så udøv frygt for Gud (*taqwa*) og lydighed over for ham for at opnå hans sejr og hans løfte" (Abu Bakr al-Baghdadi 2016).

Den letteste måde at sone for sine synder var, følgelig, at forsætte kampen. Dette hang tæt sammen med idealet om jihad som en individuel pligt. Her er eksempelvis et længere uddrag fra en af Abu Bakr al-Baghdadis mere ikoniske taler fra efteråret 2014:

Jihad er en pligt for hver og en af dem (muslimerne), og jihad er den bedste af alle gerninger, den er islams kulmination, ved den er muslimernes ære og høje status, deres velbevarende i denne verden og den næste; ved dens forsømmelse er deres ydmygelse, deres nederlag og deres forfald. For Gud den ophøjede støtter utvivlsomt mudjahidinerne, og derfor kæmper Islamisk Stats soldater. De vil aldrig stoppe med at kæmpe, selv hvis der kun er én tilbage af dem, de vil aldrig stoppe med at kæmpe, fordi de afviser ydmygelse og uretfærdighed, de vil aldrig stoppe med at kæmpe, fordi de ikke har smagt stolthed og værdighed uden det (at kæmpe) (Abu Bakr al-Baghdadi 2014b).

Jihad løsrives følgelig som et praktisk middel til at opnå kalifatet og sikre dens udvidelse (*tatamaddad*), og det bliver i langt højere grad betonet, at det er en individuel pligt og et mål i sig selv. Særligt det sidste kommer i takt med tilbagegangen på slagmarken til at spille en central rolle i Islamisk Stats propaganda, som fx i følgende korte citat fra Abu Bakr al-Baghdadi: "De skal vide, at jihad fortsætter indtil dommedag. Gud beordrede os til at føre jihad, men ikke til at opnå sejr" (Abu Bakr al-Baghdadi 2019a).

Ligesom Islamisk Stats først talsmand, Abu Hamzah al-Muhajir, i gruppens første nedgangsperiode "spiritualiserede" kampen mellem Islamisk Stat og korsridderne og gjorde den til et spørgsmål om tro snarere end politik, var det vigtigt for Abu Bakr al-Baghdadi og al-Adnani at gøre konfliktens fysiske rammer til noget sekundært. Det første kunstgreb var at bagatellisere kampen om territorie, hvilket al-Adnani gør i sin sædvanlige maleriske stil:

Vi udøver ikke jihad for at forsvare territorie, for at befri det eller for at kontrollere det. Vi kæmper ikke for magt

eller flygtige og forældede embeder, ej heller for en inferior og forgængelig verdens ruiner (*hutām duniya daniyya fāniya*). Hvis vores mål var en af disse ruinbunker, havde vi ikke bekriget alle verdens sekter, trosretninger og folk. Men vores Koran kræver af os, at vi bekrieger hele verden uden undtagelse (al-Adnani 2016).

Dertil kom den temmelig gunstige omstændighed, at det ganske enkelt ikke var muligt for en jihadist, der kæmper for Guds sag (*fī sabīl Allāh*), at lide nederlag. Også her fandt man inspiration i Koranen, fx i Koranens sura 4:74, som blandt andet indledte Abu Bakr al-Baghdadis nekrolog i november 2019: "Lad dem, der vil sælge det jordiske liv for det hinsidige, kæmpe for Guds sag! Den, der kæmper for Guds sag, vil Vi give en vældig løn, uanset om han bliver dræbt, eller om han sejrer" (Al-Qurayshi 2019). Der ventede altså kalifatets mænd "én af de to skønneste ting"¹⁸: opfyldelse af Guds løfte (om kalifatets genetablering) eller martyrdom. Al-Adnani istemte, i sin, som vanligt, mere ligefremme tone:

I (korsridderne) kæmper mod et folk, der ikke kan besejres. Enten sejrer de, eller også bliver de dræbt. Hvis han overlever, da lever han videre som en sejrherre med frihed, magt, ære og autoritet. Og hvis han bliver dræbt, da oplyser han vejen for dem, der kommer efter ham, og drager til sin herre som en lykkelig martyr (*farihan shahīd*) (Al-Adnani 2014b).

Konspiration og komplot

Konspirationer og komplotter er en helt central del af Islamisk Stats verdensbillede og dermed også et vigtigt led i gruppens årsagsforklaringer. Jihadismens dyrkelse af apokalyptiske teorier har i den henseende fået betragtelig opmærksomhed i vestlige medier. Mere prominente eksempler herpå tæller fx slaget ved byen Dabiq i Nordsyrien, der ifølge eskatologiske tekster vil iværksætte dommedag, en koalition af "80 flag", der ifølge profetien vil slå sig sammen mod de sande muslimer (den "sejrende sekt" som beskrevet ovenfor), de "blodige slag" (*malāhim*), der går umiddelbart forud for dommedag, og så videre (McCants 2015). I mindst lige så høj grad er de fremførte konspirationer dog af en lidt mere jordnær karakter, der tager udgangs-

18 Koranen sura 9:52 (Ellen Wulffs oversættelse).

punkt i gruppens umiddelbare politiske og religiøse kontekst.

At Islamisk Stat gennem tiden har været alles "yndlingsfjende", er et aspekt, der har været brugt i både op- og nedgangspærioder. Islamisk Stats fjendebillede er en helt fasttømret del af propagandalitteraturens jargon, her i al-Adnanis version: "Åh korsridder, rāfidha, apostater, jøder og vantro i al almindelighed... allier jer med hinanden mod muslimerne, alt det I vil, overfald dem, alt det I vil, konspirer, vær listige, og mobiliser. Visseligt vil I blive overvundne" (al-Adnani 2015). I kølvandet på erklæringen af kalifatet var den omstændighed, at så mange nationer havde slået sig til kampagnen for at besejre Islamisk Stat, et klart bevis for, at kalifatet kæmpede den retmæssige kamp på vegne af alle verdens muslimer: "I sandhed er deres (fjendens) forsamling et bevis på, at Islamisk Stat er ryggraden i troens lejr (*fustāt al-imān*) og spydspidsen ved dens vold (*khandaqihi*)" (Abu Bakr al-Baghdadi 2015).

I takt med Islamisk Stats nederlag på alle fronter blev konspirationkortet dog også spillet for at forklare, at nederlaget var en uafværgelig konsekvens af den enorme krigsindsats, der var blevet mobiliseret mod kalifatet. I Abu Bakr al-Baghdadis "nederlagstale" umiddelbart efter nederlaget i Baghuz i maj 2019 var denne vinkel dominerende: "Selvom slaget om Baghuz er slut, så demonstrerede det korsnationens vildskab og brutalitet mod muslimernes umma." Selvom man på den måde indirekte anerkendte, at man havde tabt slagene, førte det på ingen måde til en erkendelse af, at man havde tabt kampen. Tværtimod blev Islamisk Stats overlevelse på trods af omfanget af komplottet mod den til en helt central del af, hvad jeg her kalder "*bāqiya*-myten". Det var Islamisk Stats første leder, Abu Umar al-Baghdadi, der kanoniseret udtrykket, der skulle udgøre den ene halvdel af kalifatets uofficielle motto: *bāqiya wa tatamaddad* – "bestående og spreder sig" (Abu Umar al-Baghdadi 2007). Når Islamisk Stat ikke var på fremmarch for at udvide kalifatets grænser (*tatamaddad*), så var de, måtte man forstå, i det mindste "*bāqiya*" ("bestående"). Standhaftigheden (*thabāt*) blandt Islamisk Stats krigere og støtter, på trods af komplottet og konspirationens omfang, blev således gjort til et både religiøst og "organisationskulturelt" ideal, som jihadistene burde dyrke og kunne være stolte af.

Gruppens nuværende talsmand Abu Hamza Al-Qurayshis tale fra januar 2020 er en illustrativ gengivelse af *bāqiya*-mytens forklaringskraft. Al-Qurayshi genfortæller i talen hele Islamisk Stats historie og tegner med den et billede af en nærmest cyk-

19 Nedsættende betegnelse for alawittiske muslimer, som Syriens præsident Bashar al-Assad blandt andet tilhører. Brugen af nusayri betoner i dette tilfælde sektens kultdyrkelse af dens angivelige ophavsmand Abu Nusayr (og er derfor fornærmende, på samme måde som muhamedanisme er det i betegnelsen af Islam).

lisk proces, hvor Islamisk Stats fjender gang på gang erklærer sejr over engudsdyrkerne (al-muwahidīn). De må dog efterfølgende sande, at jihadisterne, som Fugl Fønix, genopstår af asken endnu stærkere gang for gang. Først kortlægges omfanget af konspirationen: "I har set hvordan de frafaldne (*murtad*) partier og regeringer stod side om side med korsridderne, jøderne, rāfidha, nusayrierne,¹⁹ ateister, sekularister og vantroens nationer. De har samlet sig mod os fra alle sider og ingen af disse frafaldne og vantro partier tøvede med at bekæmpe os" (al-Qurayshi 2020a). Efter etableringen af kalifatet (i 2014) havde "Iblis' (djævelens) efterkommer" ikke andet valg end at samle sig i en korsridderalliance og "hælde deres had i form af flydende lava hen over Iraks og Syriens muslimer, (hvorved) de ødelagde deres byer og dræbte og lemlæstede tusinder" (ibid.). Denne gang jublede de dog ikke helt så inderligt over deres påståede sejr, fordi de på baggrund af:

... deres lange erfaring med Islamisk Stat var sikre på, at ordet *bāqiya* ikke blot var et slogan, som engudsdyrkerne (al-muwahidūn) brugte til at tirre den vantro fjende; men at det var et udtryk for en solid metodik (*manhaj rāsikh*) for kalifatets soldater, der foranlediger dem til at bevare det, deres foregående brødre efterlod, færdiggøre, hvad de startede, og vinde tilbage, hvad de tabte (ibid.).

Guds Prøvelse

Ligesom tilbagegangen efter etableringen af den islamiske stat i 2006 var gruppens "første test", tjente kalifatets nederlag i 2019 – såvel som den række af nederlag, Islamisk Stat led i årene forinden – ligeledes som en prøve. "Prøvelsesesten" tjente et dobbelt formål: For det første indskrev den det nyeste nederlag i det "cirkulære" narrativ (og *bāqiya*-myten) og understregede dermed overbevisningen om, at Islamisk Stat besad en særlig offervilje og en kampgejst, der uvægerligt ville føre til deres tilbagekomst. For det andet, og lige så vigtigt, bidrog den til at beskytte den mest sårbare og åbenbare flanke – ideen om, at kalifatets nederlag var bevis for, at Gud ikke længere støttede Islamisk Stat – ved at stemple tilbagegangen som et aspekt af Guds planer med de sande rettroende.

Som nævnt ovenfor, stod det relativt hurtigt klart fra starten af 2015, at Islamisk Stats militære fremgang ville blive rullet tilbage, om end tidsperspektivet endnu var ukendt. Derfor ser vi allerede i taler på dette tidspunkt prøvelsesesen spille en tiltagende rolle. Abu Bakr al-Baghdadi forberedte i slutningen af 2015 jihadisterne på trange tider: "Såfremt vi rammes af drab og utallige sår, storme raser over os, og ulykkerne bliver enorme, da bliv ikke overraskede: Det er Guds løfte til os. Faktisk er lidelse (*ibtilā'*) en uundgåelig skæbne (*qadar mahtūm*)" (Abu Bakr al-Baghdadi 2015).

Begrebet *ibtil' aāt* (prøvelse/lidelse), som også Bunzel fremhæver, blev foretrukket i officielle taler (Bunzel 2019). Dette hænger formentlig sammen med dets specifikke brug i Koranen. Her bliver et vers som fx sura 2:214 helt centralt for Islamisk Stat og optræder i stort set alle officielle taler fra 2015 og frem:

Eller regnede I med at træde ind i Haven, uden at der var sket jer noget som det, der skete for dem, der gik bort før jer? Elendighed og modgang ramte dem, og de blev rystet, så udsendingen og de, der troede sammen med ham, sagde: 'Hvornår kommer Guds hjælp?' Jo Guds hjælp er nær.²⁰

Hvad selve formålet med denne prøvelse var, fandtes ifølge Islamisk Stat ligeledes i Koranen:

Regner menneskene med, at de får lov til at være i fred? At de kan sige "Vi tror!" uden at blive udsat for prøvelse? Vi udsatte dem, der levede før dem, for prøvelse. For Gud vil vide, hvem der siger sandheden, og hvem der lyver.²¹

Prøvelserne var, med andre ord, en renselsesproces, som ved adskillige af profetens slag, hvor islams hære enten var i undertal (Khandaq) eller kollapsede (Uhud), og hvor det derfor blev tydeligt, hvem der tilhørte de oprigtige muslimer (*sādiqūn*), og hvem der tilhørte de svagttroende hyklere (*munāfiqūn*). Ifølge Abu Bakr al-Baghdadi måtte "korsriddernes" mobilisering og belejring af kalifatet således fortsætte, indtil "der ikke længere er hyklere i denne lejr, og der ikke længere er tro (*imān*) i den anden lejr" (al-Baghdadi 2015). Ligeledes måtte "lidelserne (*al-balā'*) intensiveres og prøvelserne blive større (*tu' adhum al-mihan*), for at hykleriet kunne afdækkes, troen kunne konsolideres, og sejren kunne opnås" (ibid.).

Prøvelsernes og modgangens uundgåelighed foreskriver så-

20 Koranen sura 2:214 (Ellen Wulffs oversættelse).

21 Koranen sura 29:2-3 (Ellen Wulffs oversættelse).

ledes også en anden kur end blot at kæmpe for Gud. Begrebet tålmodighed (*sabr*) spiller her en helt central rolle og bliver gradvist cementeret som selve kampens uundværlige forudsætning. Ifølge Abu Bakr al-Baghdadi tjener selve den fysiske kamp (*qitāl*) blot som ét aspekt af tilbedelsen af Gud da han jo har befalet dem at kæmpe. Gud har dog ikke gjort jihadisterne "ansvarlige for sejren" (*fa-lam yukalifna lil-nasr*); de skal blot "kæmpe og være tålmodige, så tager Gud sig af sejren" (*wa 'ala Allāh al-nasr*) (ibid.).

I Islamisk Stats første besked til sine følgere, efter Abu Bakr al-Baghdadi blev dræbt i oktober 2019, opfordrede talsmand Abu Hamzah al-Qurayshi ligeledes til tålmodighed: "Vi råder vores brødre i alle provinser: Vær tålmodige, og stol på Guds belønning, og vær standhaftige i jeres religion og jeres jihad" (al-Qurayshi 2019). Selvsamme al-Qurayshi henvendte sig i Islamisk Stats seneste (per denne artikel) officielle tale, i oktober 2020, direkte til Islamisk Stats krigere i Irak med ordene: "Vid, at lidelserne (*al-ibtīl' aāt*) tilsvare jeres tro (imān), så vær tålmodige, for paradiset findes i sværdenes skygger" (*asabarū fa-inna al-djāna taht dhalāl al-suyūf*; al-Qurayshi 2020b). Sidste del af dette citat er en reference til en hadith (Sahih Muslim, bog 33, hadith 211), der for Islamisk Stat både indeholder en anerkendelse af martyridealet og antyder, at tiden i "sværdenes skygger" kan blive langvarig (og derfor vil kræve tålmodighed).

Internationalisering

For at minimere det tilsyneladende omfang af kalifatets nederlag var det centralt for Islamisk Stat at udvide rammerne af deres konflikt ud over Iraks og Syriens grænser. Dette greb krævede ikke lange afhandlinger og koraniske fortolkninger. Alene omfanget af mobiliseringen mod kalifatet – de næsten 80 nationer, der ifølge myten ville gå sammen mod de sande troende umiddelbart før dommedag – var i sig selv, ifølge Abu Bakr al-Baghdadi, bevis på, at dette ikke længere blot var en "korsridderkampagne" mod muslimerne i Syrien og Irak, men derimod en universel kamp mellem de vantro nationer og de sande muslimer (al-Baghdadi 2015).

Et af de mest iøjnefaldende aspekter af Islamisk Stats fremkomst og vækst har netop været gruppens evne til at sprede Islamisk Stat-"brandet" til stort set alle eksisterende konflikter,

der involverer muslimer uden for Irak og Syrien. Denne transnationale udbredelse var først og fremmest et resultat af gruppens evne til – gennem dens sejre og etableringen af kalifatet – at inspirere og begejstre jihadister overalt. Det var dog også et resultat af en helt bevidst propagandakampagne fra Islamisk Stat, der havde til formål at projicere globalt momentum og rækkevidde. Dette transnationale momentum gjorde indledningsvist Islamisk Stat i stand til at underbyggede kalifatets religiøse legitimitet – at det netop var et kalifat, fordi den Muslimske umma stod bag det – og gav gruppen mulighed for at rekruttere globalt og på vegne af de affilierede grupper. I takt med kalifatets nederlag (i Syrien og Irak) blev de "fjerne provinser" (*al-wilayāt al-ba'ida*), som de blev kaldt, i stedet brugt som kompensation til at understrege Islamisk Stats fortsatte relevans på globalt plan og operationelle tilstedeværelse.

Dette var eksempelvis temaet i Abu Bakr al-Baghdadis sidste tale, udgivet i september 2019 en måned før hans død. Her fremhævede al-Baghdadi, hvad han refererede til som "de forenede angreb" (*al-ghazawāt al-muwwahida*), der var en række kampagner iværksat af Islamisk Stat fra 2018 og frem, og som indlemmede tilsyneladende koordinerede angreb på tværs af Islamisk Stats transnationale satellitgrupper i en samlet fortælling om "kalifatets offensiv". Disse blev brugt som udtryk for kalifatets fortsatte udbredelse og dets evne til at bestå (Abu Bakr al-Baghdadi 2019b). Således bagatelliserede man det totale nederlag i Irak og Syrien (i det omfang det blev accepteret) på baggrund af, at Islamisk Stats allierede grupper i og uden for Mellemøsten bar fanen videre. Al-Qurayshi vævede denne internationalisering sammen med *bāqiya* -myten:

Åh, korstilbedere, find noget andet at give jer til end at påstå, at I har elimineret den islamiske stat. Og vi siger til Roms køter (*kalb al-rūm*),²² Trump: De to køtere, der herskede over Amerika før dig, Bush og Obama, annoncerede også adskillige gange, at de havde besejret Islamisk Stat. Føler I ingen skam over, at I har påstået i 15 år, at engudsdykerne er besejret? Jeres krig mod Islamisk Stat var begrænset til Irak, men i dag, takket være Gud den ophøjede, har den spredt sig og nået både den østlige og vestlige side af verden (al-Qurayshi 2020a).

Ånden var – med andre ord – ude af flasken, og Islamisk Stat kunne ikke længere besejres på én slagmark.

22 Rom bruges her synonymt med "Vesten" i modsætning til ordets mere stedspecifikke betydning i koranen, hvor det refererer til det Byzantinske Rige. "*Rūmmiyya*" – i samme betydning – var ligeledes titlen på Islamisk Stats andet engelsksprogede propagandamagasin, og som betonedes gruppens kamp mod – og i – Vesten.

Konklusion

Det er i udgangspunktet svært at vurdere, i hvor høj grad Islamisk Stats evne til at bortforklare kalifatets fald har haft en positiv effekt på bevægelsens sammenhængskraft samt dens evne til at mobilisere nye følgere og inspirere nye angreb. På den ene side har gruppen oplevet tilbagegang, særligt i sin evne til at mobilisere og inspirere angreb internationalt; på den anden side har Islamisk Stat-affilierede grupper båret fanen videre i deres respektive lokale oprørskampe, og siden 2019 er flere kommet til. Internationaliseringen af Islamisk Stat-"brandet" har på den måde – som det også var og er tilfældet med al-Qaeda – opdimensioneret gruppens gyldighed og forlænget den bagvedliggende ideologis levetid.

Som beskrevet indledningsvist fortæller forskningslitteraturen os under alle omstændigheder (Dawson 2018), at en effektiv imødegåelse af "dissonans" fra en gruppes lederskab er en central faktor i millenaristiske gruppers evne til at overleve et fundamentalt ansigtstab. Uanset om læseren finder Islamisk Stats argumenter overbevisende eller ej, så har Islamisk Stat leveret på dette punkt. Denne artikel identificerede fire overordnede strategier, som Islamisk Stat har brugt til at forklare og relativisere nederlaget, til at fastholde kalifatets autoritet og til at mobilisere og inspirere nye angreb: 1) understregelsen af individets rolle, 2) fremhævelsen af omfanget af konspirationen mod kalifatet, 3) nederlag som en prædetermineret prøvelse fra Gud og 4) internationalisering som kompensation for nederlaget i Syrien og Irak.

En række faktorer bidrager til strategiernes effektivitet: en veletableret og mytificeret selvfortælling (bāqiya-mytten), der både rummer store nederlag og sejre; tilgængeligheden af en islamisk tradition, hvorfra gruppen med lystig (og dybt manipulerende) hånd væver Korancitater, og Hadith- og Sira-litteratur sammen med middelalderlig teologi, moderne storpolitik, revolutionær radikalisme og konspiratoriske sværmerier; samt, ikke mindst, en højtudviklet evne til at formidle ovenstående budskaber.

Den omstændighed, at strategierne indeholder en dobbelt-hed, der gør dem brugbare til både at forklare nederlag og sejre, tilbagetog og fremgang, bidrager yderligere til deres forklaringskraft. I netop fremgangsperioder fremhævede Islamisk Stat således statens omfang, effektivitet og autoritet, mens staten i

nedgangsperioder i højere grad blev forstået som en abstrakt idé eller metafysisk referencepunkt for kampen for at indføre Guds lov og bekæmpe Guds fjender. På den måde antager Islamisk Stats kalifat, såvel som den Islamiske Stat i Irak før den, en form for spiritualistisk autoritet – ikke ulig den måde, selv forfejlede revolutioner antager et eget liv og en egen kraft – der delvis er uafhængig af kalifatets fysiske udbredelse og succes.

Islamisk Stats ideologi er på den måde delvist "afsondret" fra afvigelser i krigslykken. Dette betyder naturligvis på ingen måde, at Islamisk Stats evne til at mobilisere og inspirere ikke hænger direkte sammen med gruppens evne til at vinde store sejr eller foretage sensationelle angreb. Historien viser med al ønskelig tydelighed, at jihadismen først og fremmest muterer i konflikt: Det er her dens heltemyter skabes, dens doktriner radikaliseres og rodfæstes, og her bevægelsens (transnationale) sociale rodnet metastaserer.

Til sidst må det påpeges, at de ovenfor analyserede taler ikke har som primært formål at revolutionere moderne muslimers forståelse af islam. Deres budskaber retter sig først og fremmest mod de mennesker, der i forvejen er overbeviste om, at jihadisme er den rette vej, hvilket i det store billede tæller blot nogle få promiller af alle verdens muslimer. Således er Islamisk Stat ikke specielt relevant for islam; men som denne artikel har vist, er islam endog særdeles relevant for Islamisk Stat.

Abstract

The jihadist rebel group, the Islamic State in Iraq and Syria, explained and legitimized the group's military victories from 2011-2014 – which laid the groundwork for the proclamation of an Islamic Caliphate in the Summer of 2014 – with reference to divine support and intervention. Parallel with the gradual military implosion of the jihadists from 2015-2019 there arose a need to determine why they were suddenly being defeated: Was the setback a part of a divine plan, or was the group no longer among God's chosen few? Through detailed analysis of the Arabic-language propaganda literature of the Islamic State, this article investigates which religious (and non-religious) mechanisms and arguments the group has used to explain and rationalize the military collapse and the demise of the Caliphate. The article thus contributes to the literature on the understanding of

Islamic State specifically and the Jihadist phenomenon in general. Additionally, it contributes to the broader scholarly field of the study of extremism by clarifying how (religious) extremist groups survive and adapt to decline.

Bibliografi

- Al-Adnani, Abu Muhammad. 2011. *Sandelig består den islamiske stat*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2014a. *Dette er Guds løfte*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2014b. *Din herre holder udkig*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2015. *Sig til dem, der er vantro: 'I vil blive besejret'*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2016. *Den, der levede, kunne leve på grundlag af et klart bevis*. Al-Furqan Mediefond.
- Al-Baghdadi, Abu Bakr. 2012. *Gud vil af hele sin vilje fuldkommengøre sit lys*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2014a. *Besked til mujdahidinerne og islams umma i ramadanmåneden*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2014b. *Selvom de vantro hader det*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2015. *Vent blot! Vi venter sammen med jer*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2016. *Dette er, hvad Gud og hans profet lovede os*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2019a. *I gæstfrihed hos de troendes leder*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2019b. *Og sig! I skal blot handle*. Al-Furqan Mediefond.
- Al-Baghdadi, Abu Umar. 2006. *Sig 'Sandheden er kommet, og bedraget gik bort'*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2007. *Årenes høst i Islamisk Stat*. Al-Furqan Mediefond.
- Al-Jabouri, Muharib. 2006. *Annoncering af etableringen af Islamisk Stat i Irak*.
- Al-Maqdisi, Abu Muhammad. 2014. *Dette er noget af det, jeg har, men ikke det hele*.
- Al-Muhajir, Abu Hamzah. 2006. *Dommen hører alene Gud til*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2008a. *Den profetiske stat*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2008b. *Første interview med Islamisk Stats krigsminister, sheikh Abu Hamzah al-Muhajir*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2008c. *Vejene til sejren*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2009. *Andet interview med Islamisk Stats krigsminister, sheikh Abu Hamzah al-Muhajir*. Al-Furqan Mediefond.
- Al-Qurayshi, Abu Hamzah. 2019. *Men den, der holder den pagt, som han har sluttet med Gud, vil han give en vældig løn*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2020a. *Gud lod dem gå til grunde, og noget tilsvarende vil ske for de vantro*. Al-Furqan Mediefond.
- . 2020b. *Så fortæl historierne så de kan tænke*. Al-Furqan Mediefond.
- Al-Tamimi, Ayman. 2016. "Dissent in The Islamic State." <http://www.aymennjawad.org/19341/dissent-in-the-islamic-state-abu-al-faruq-al>.
- Al-Tamimi, Uthman. 2007. *Information til folket om Islamisk Stats fødsel*. Al-Furqan Mediefond.
- Brookes, Gavin & McEnery, Tony. 2020. "Correlation, collocation and cohesion: A corpus-based critical analysis of violent jihadist discourse." In *Discourse and*

- Society* 31 (4).
- Bunzel, Cole. 2019. "Divine Test or Divine Punishment." www.jihadica.com. <https://www.jihadica.com/divine-test-or-divine-punishment/>.
- Byman, Daniel. 2015. *Al-Qaeda, The Islamic State, and the Global Jihadist Movement*. New York, NY: Oxford University Press.
- Dawson, Lorne. 2012. "Prophetic Failure in Millennial Movements." In *The Oxford Handbook of Millennialism*. <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780195301052.001.0001/oxfordhb-9780195301052-e-8>.
- Dawson, Lorne. 2018. "The Demise of the Islamic State and the Fate of Its Western Foreign Fighters: Six Things to Consider." In *ICCT Policy Brief*. <https://icct.nl/app/uploads/2018/06/ICCT-Dawson-2018-The-Demise-of-the-Islamic-State-and-the-Fate-of-Its-Western-Foreign-Fighters.pdf>.
- Dodge, Toby. 2012. *Iraq: From War to New Authoritarianism*. New York, NY: Routledge.
- Hamming, Tore. 2021. "The Islamic State in Mozambique." Lawfare Blog. <https://www.lawfareblog.com/islamic-state-mozambique>.
- Fishman, Brian. 2015. "The First Defector: Abu Sulayman al-Utaybi, the Islamic State, and al-Qa'ida." In *CTC Sentinel* 8 (10).
- Ingram, Haroro J., Whiteside, Craig & Winter, Charlie. 2020. *The ISIS Reader*. London: Hurst and Company.
- Karacan, Telli Betül. 2020. "Reframing Islamic State: Trends and themes in contemporary messaging" In *DIIS Report 06*. https://pure.diis.dk/ws/files/3547031/Reframing_Islamic_state_DIIS_06_2020.pdf.
- Kazimi, Nibras. "Zarqawi's anti-Shi'a legacy: original or borrowed?" In *Current Trends in Islamist Ideology* November 2006.
- Lacroix, Stéphane. 2011. *Awakening Islam: The Politics of Religious Dissent in Contemporary Saudi Arabia*. London: Harvard University Press.
- McCants, William. 2015. *The ISIS Apocalypse*. New York, NY: St. Martin's Press.
- MEMRI. 2019. "Part 2: Extremists Explain why They Left ISIS." www.memri.org. <https://www.memri.org/jttm/losing-faith-al-baghdadi-%E2%80%93-part-2-extremists-explain-why-they-left-isis>.
- Mendelsohn, Barack. 2019. *Jihadism Constrained: The Limits of Transnational Jihadism and What It Means for Counterterrorism*. Lanham, Maryland: Rowan & Littlefield.
- Muslim, Ibn al-Hajjaj. *The Hadith*. <https://sunnah.com/muslim>.
- Ošťanský, Bronislav. 2019. *The Jihadist Preachers at the End of Times: ISIS Apocalyptic Propaganda*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Sowell, Kirk. 2014. "Iraq's Second Sunni Insurgency." Hudson Institute. <https://www.hudson.org/research/10505-iraq-s-second-sunni-insurgency>.
- Thurston, Alexander. 2020. *Jihadists of North Africa and the Sahel: Local Politics and Rebel Groups*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Winter, Charlie. 2017. "Media Jihad: The Islamic State's Doctrine for Information Warfare." The International Centre for the Study of Radicalization and Political Violence (ICSR). <https://icsr.info/wp-content/uploads/2017/02/ICSR-Report-Media-Jihad-The-Islamic-State%E2%80%99s-Doctrine-for-Information-Warfare.pdf>.
- Wulff, Ellen. 2006. *Koranen*. Forlaget Vandkunsten.
- Zelin, Aaron. 2015. "Picture or it didn't happen: a snapshot of the Islamic State's official media Output" In *Perspectives on Terrorism* 9 (4).

Videoer

Islamisk Stat. 2019a. *Meanings of*

Constancy: From al-Baghdad.

Wilāyat al-Shām: Wilāyat al-Barakah.

———. 2019b. *Meanings of*

Constancy: From al-Baghdad 2.

Wilāyat al-Shām: Wilāyat al-Barakah.

Qardash, Abd al-Nasir. 2020.

"mahama khāsa: i'tirāfāt khatīra

li-khalīfat al-baghdādī a'bd al-

nāsir qardash ba'd qabadh

a'layhi" (Særtransmission: Farlige

bekendelser fra al-Baghdadis

stedfortræder, Abd al-Nasir

Qardash, efter hans anholdelse).

www.youtube.com. [https://www.youtube.com/](https://www.youtube.com/watch?v=r7mU4LtbJ1Y&ab_)

watch?v=r7mU4LtbJ1Y&ab_